

Z orzecnictwa Sądu Najwyższego

Dr Eliza Maniewska

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0000-0002-8101-7351

e-mail: e.maniewska@wpia.uw.edu.pl

Prawo do urlopu wypoczynkowego funkcjonariuszy – stosowanie w drodze analogii przepisów kodeksu pracy do administracyjnoprawnych stosunków zatrudnienia w celu „wypełnienia” luki w prawie (art. 66 ust. 2 Konstytucji RP, art. 31 ust. 2 Karty Praw Podstawowych, art. 1 i art. 7 dyrektywy 2003/88/WE)

The right to annual leave for officers – applying by analogy the provisions of the Labour Code to administrative employment relations in order to "fill" a gap in the law (Article 66(2) of the Constitution of the Republic of Poland, Art. 31(2) of the Charter of Fundamental Rights, Art. 1 and Art. 7 the Directive 2003/88/EC)

Streszczenie

Autorka szeroko przedstawia judykat, który według jej oceny, może w dłuższej perspektywie okazać się tzw. kamieniem milowym w orzecnictwie Sądu Najwyższego. Choć jego faktyczna osnowa dotyczy szczegółowej kwestii związanej z poszukiwaniem właściwego wskaźnika do wyliczenia wartości ekwiwalentu za niewykorzystany urlop wypoczynkowy funkcjonariusza, to wobec przyjętej w jego uzasadnieniu argumentacji, w jaki sposób i na jakiej podstawie należy wypełnić występującą w tym przypadku lukę w prawie, może on przyczynić się do umocnienia tego nurtu argumentacji w dyskursie prawnym dotyczącym podmiotowego zakresu art. 66 ust. 2 Konstytucji RP w którym postuluje się objęcie standardem socjalnym wyznaczonym tym przepisem wszystkich wykonawców pracy, a nie tylko tych, którzy pozostają w prawnopracowniczych stosunkach zatrudnienia.

Słowa kluczowe

analogia w prawie, luka w prawie (luka konstrukcyjna), prawo do urlopu wypoczynkowego, ekwiwalent za niewykorzystany urlop wypoczynkowy, zakres podmiotowy dyrektywy 2003/88/WE, zakres podmiotowy art. 66 ust. 2 Konstytucji RP, zakres podmiotowy art. 31 ust. 2 Karty Praw Podstawowych

Abstract

The author extensively presents the judgment, which in her opinion, may turn out to be the so-called milestone in the jurisprudence of the Supreme Court. Although its actual basis concerns a detailed issue related to the search for an appropriate indicator to calculate the value of the equivalent for an officer's unused annual leave, in view of the argumentation adopted in its justification, how and on what basis the gap in the law should be filled in, it may contribute to strengthen this line of argumentation in the legal discourse on the subjective scope of Art. 66 sec. 2 of the Constitution of the Republic of Poland, in which it is postulated that the social standard set out in this provision should be extended to all contractors, and not only those who are in labour employment relationships.

Keywords

analogy in law, gap in the law (structural gap), the right to annual leave, equivalent for unused holiday leave, personal scope of Directive 2003/88/EC, personal scope of Art. 66 (2) of the Constitution of the Republic of Poland, personal scope of Art. 31 (2) of the Charter of Fundamental Rights

JEL: K31

Ad casum powodem był były funkcjonariusz, który w okresie od 30 marca 2001 r. do 31 stycznia 2018 r. pełnił służbę w Biurze Ochrony Rządu, a od 1 lutego 2018 r. do 1 lipca 2018 r. w Służbie Ochrony Państwa, i którego stosunek służbowy został rozwiązany na podstawie art. 359 ust. 2 pkt 2, ust. 4, ust. 8 w związku z ust. 9 i ust. 12–13 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Służbie Ochrony Państwa (Dz.U. z 2018 r. poz. 138, z ze zm., dalej jako: ustawa o SOP). Przedmiotem rozpoznania sprawy było roszczenie powoda o zasądzenie od Skarbu Państwa – Komen-

danta Służby Ochrony Państwa (pozwany) kwoty 13.595 zł tytułem ekwiwalentu za niewykorzystany w latach 2011–2018 urlop wypoczynkowy wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 2 lipca 2018 r. do dnia zapłaty. Powód, powołując się na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 30 października 2018 r., K 7/15 (OTK-A 2018, poz 65), podniósł, że właściwym wskaźnikiem do wyliczenia wartości ekwiwalentu za niewykorzystany urlop wypoczynkowy jest 1/22 część miesięcznego wynagrodzenia, a nie zastosowany przez pozwanego mnożnik urlopowy 1/30.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa w całości wskazując, że w spornym zakresie należy zastosować wykładnię funkcjonalną i systemową przepisów ustawy z dnia 16 marca 2001 r. o Biurze Ochrony Rządu (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 985 ze zm.; dalej jako: ustawa o BOR), zgodnie z którą ekwiwalent powinien być obliczany w analogiczny sposób do innych należności pieniężnych, przysługujących funkcjonariuszowi BOR. Natomiast wyrok Trybunału Konstytucyjnego K 7/15 odnosi się wyłącznie do art. 115a ustawy o Policji (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2067 ze zm., obecnie Dz.U. z 2021 r., poz. 1882 ze zm.), a nadto został wydany po zwolnieniu powoda ze służby i rozliczeniu się z nim; orzeczenie to nie podaje też prawidłowego przelicznika, pozostawiając tę kwestię do ewentualnego uszczegółowienia prawodawcy. Pozwany podniósł też zarzut przedawnienia roszczeń w odniesieniu do niewykorzystanego urlopu za lata 2011–2014.

Sądy powszechne obu instancji przychyliły się do stanowiska powoda (powództwo zostało uwzględnione w całości a apelacja pozwanego została w całości oddalona).

W zakresie merytorycznej oceny roszczenia Sądy odwołały się do treści art. 68 ust. 1, art. 69 ust. 5 i art. 105 ust. 1 pkt 2 ustawy o BOR ustalając, że ustawa ta nie zawiera przepisów odnośnie do ustalania wysokości ekwiwalentu za niewykorzystany urlop wypoczynkowy funkcjonariusz; brakuje też aktu wykonawczego regulującego to zagadnienie. Natomiast do powoda nie mogły mieć zastosowania regulacje zawarte w ustawie o SOP, z uwagi na brzmienie przepisów przejściowych (art. 359 ust. 8 tej ustawy).

Sądy, po przeanalizowaniu relewantnych przepisów innych ustaw dotyczących stosunków służbowych, wskazały, że zagadnienie ustalania wysokości ekwiwalentu pieniężnego za niewykorzystany urlop wypoczynkowy w stosunku do służb mundurowych nie jest uregulowane jednolicie i poszczególne służby są w ww. zakresie traktowane w różny sposób. Ponadto uregulowanie zawarte w art. 115a ustawy z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, według którego ekwiwalent pieniężny za 1 dzień niewykorzystanego urlopu wypoczynkowego lub dodatkowego ustala się w wysokości 1/30 części miesięcznego uposażenia zasadniczego wraz z dodatkami o charakterze stałym, należnego na ostatnio zajmowanym stanowisku służbowym, na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 30 października 2018 r., K 7/15 utraciło moc z dniem 6 listopada 2018 r. w zakresie, w jakim ustalało wysokość ekwiwalentu pieniężnego za 1 dzień niewykorzystanego urlopu wypoczynkowego lub dodatkowego w wymiarze 1/30 części miesięcznego uposażenia.

Sądy uwypukliły natomiast, że bezspornie pozwany wyliczył wypłacone powodowi świadczenie według najmniej korzystnego uregulowania, uwzględniając współczynnik 1/30 miesięcznego uposażenia. Zastosowanie takiego przelicznika – niezależnie od tego, że nie znajdujące pokrycia w żadnym przepisie ustawy o BOR – kłóci się jednak wprost z uregulowaniem w ustawie o BOR (art. 68) prawa do urlopu w wymiarze liczoną dniami roboczymi (od poniedziałku do piątku, z wyłą-

ceniem dni ustawowo wolnych od pracy). Interpretacja pozwanego oraz zastosowanie w odniesieniu do powoda współczynnika 1/30 powoduje więc, że ekwiwalent za urlop wypoczynkowy jest obliczany w taki sposób, jakby ustawa określała wymiar urlopu w dniach kalendarzowych, a nie w dniach roboczych, co jest sprzeczne z art. 66 ust. 2 Konstytucji i art. 68 ust. 1 ustawy o BOR.

Sądy stwierdziły więc, że istnieje luka w prawie, a wobec istotnych rozbieżności w unormowaniach dotyczących służb mundurowych nie można przyjąć, że zastosowanie powinno mieć najmniej lub najbardziej korzystne uregulowanie (1/30 i 1/21) w nich przewidziane i stanął na stanowisku, że zastosowanie w drodze analogii powinny mieć uregulowania skierowane do najszerszego kręgu osób, a więc przepisy Kodeksu pracy – zwłaszcza że brak jest przesłanek do tego, aby sytuacja powoda miała być mniej korzystna, aniżeli pracowników zatrudnionych na podstawie umowy o pracę oraz że żaden przepis ustawy o BOR nie zawiera – w sytuacji szczególnej, jaką jest istnienie luki w prawie – zakazu odpowiedniego stosowania Kodeksu pracy w odniesieniu do ustalenia wysokości należnego funkcjonariuszowi ekwiwalentu pieniężnego za urlop wypoczynkowy. Poza tym, także regulacje dotyczące innych służb mundurowych w niektórych przypadkach odpowiadają regulacjom z rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej, to jest przewidują wprost korzystniejszy współczynnik (1/22), pomimo że funkcjonariusze tych służb, analogicznie jak funkcjonariusze BOR, zachowują prawo do pobieranego ostatnio uposażenia i innych należności, z uwzględnieniem powstałych w tym zakresie zmian, mających wpływ na wysokość uposażenia zasadniczego lub prawo do dodatków.

Sądy odwołały się zatem do art. 173 k.p. oraz wydanego na podstawie zawartego w nim upoważnienia rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 8 stycznia 1997 r. w sprawie szczegółowych zasad udzielania urlopu wypoczynkowego, ustalania i wypłacania wynagrodzenia za czas urlopu oraz ekwiwalentu pieniężnego za urlop (Dz.U. Nr 2, poz. 14 ze zm.) i wskazały, że według wskazanych w ww. przepisach zasad obliczania ekwiwalentu za urlop wypoczynkowy prawidłowo wyliczona kwota ekwiwalentu za 251 dni niewykorzystanego urlopu wypoczynkowego powoda była wyższa o 18.943,16 zł od tej którą pozwany wypłacił, a skoro tak to powództwo zasługiwało na uwzględnienie.

Sąd Najwyższy w wyroku z 20 października 2022 r., II PSKP 122/21, uznał skargę kasacyjną pozwanego za całkowicie nieuzasadnioną, gdyż – jak wskazano w uzasadnieniu – z punktu widzenia Konstytucji RP oraz prawa Unii Europejskiej nie budzi żadnych wątpliwości, że zaskarżony nią wyrok jest w pełni prawidłowy.

Choć faktyczna ośnova tego judykatu dotyczy szczegółowej kwestii związanej z poszukiwaniem właściwego wskaźnika do wyliczenia wartości ekwiwalentu za niewykorzystany urlop wypoczynkowy funkcjonariusza, to wobec przyjętej w jego uzasadnieniu argumentacji, w jaki sposób i na jakiej podstawie należy wypełnić występującą w tym przypadku lukę w prawie, wyrok ten może przyczy-

nić się do umocnienia tego nurtu argumentacji w dyskursie prawnym dotyczącym podmiotowego zakresu art. 66 ust. 2 Konstytucji RP, w którym postuluje się objęcie standardem socjalnym wyznaczonym tym przepisem wszystkich wykonawców pracy a nie tylko tych, którzy pozostają w prawnopracowniczych stosunkach zatrudnienia. Dlatego jego szersza prezentacja jest tak ważna.

W pierwszym rzędzie Sąd Najwyższy przypomniał, że ekwiwalent za niewykorzystany urlop jest świadczeniem zastępczym przyznawanym podmiotowi wykonującemu pracę na podstawie stosunku pracy (stosunku służbowego), gdy wbrew zasadzie prawa urlopowego pracownik nie skorzystał z urlopu w naturze. Już zatem z samego pojęcia ekwiwalentu wynika, że chodzi o świadczenie (sumę pieniężną) będące równowartością innego świadczenia (urlopu w naturze). Ponieważ w okresie korzystania z urlopu wypoczynkowego pracownik (funkcjonariusz służby mundurowej) otrzymuje wynagrodzenie, za ekwiwalentne można uznać jedynie takie świadczenie zastępcze, które zostanie obliczone w sposób stanowiący równowartość wynagrodzenia, jakie otrzymałby, gdyby skorzystał z prawa do urlopu w naturze.

Według Sądu Najwyższego, rozwiązanie normatywne zawarte w art. 188 ust. 6 ustawy o SOP w pierwotnym brzmieniu (pominięte przez Sądy obu instancji jako podstawa rozstrzygnięcia co, zdaniem pozwanego, skutkowało nieuprawnionym uwzględnieniem powództwa), nie mogło znaleźć zastosowania w niniejszej sprawie. Przepis art. 188 ust. 6 ustawy o SOP przewidywał bowiem ekwiwalent, którego wysokość różniła się od wynagrodzenia przysługującego funkcjonariuszowi za jeden dzień roboczy. Zgodnie zaś z art. 151 ust. 1 ustawy o SOP w pierwotnym brzmieniu urlop wypoczynkowy udzielany był w dni robocze (od poniedziałku do piątku, z wyłączeniem dni ustawowo wolnych od pracy), a obecnie w dni, które są dla funkcjonariusza dniami służby (art. 158b ustawy o SOP). Sąd Najwyższy, zestawiając rozwiązanie przewidujące udzielenie urlopu wypoczynkowego w dni robocze z unormowaniem ustalającym wysokość ekwiwalentu jako 1/30 wynagrodzenia (tak jakby funkcjonariusz wykonywał pracę przed 30 dni w miesiącu, podczas gdy zgodnie z art. 81 ustawy o SOP czas pełnienia służby funkcjonariusza wynosi 40 godzin tygodniowo), stwierdził, że art. 188 ust. 6 ustawy o SOP w pierwotnym brzmieniu niweczył wspomniany wyżej wymóg ekwiwalentności świadczenia zastępczego. W ten sposób łamał nie tylko tę zasadę prawa urlopowego, jaką jest zasada odpłatności urlopu, ale także – a nawet przede wszystkim – godził w istotę chronionego konstytucyjnie prawa do corocznego płatnego urlopu (art. 66 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 zdanie 2 Konstytucji RP). Zgodnie zaś z tą istotą, świadczeniem ekwiwalentnym za dzień urlopu jest wynagrodzenie za jeden dzień roboczy (przy 40 godzinnym tygodniu pracy). Oczywista sprzeczność art. 188 ust. 6 ustawy o SOP w pierwotnym brzmieniu z Konstytucją RP, dostrzeżona przez Sądy obu instancji, doprowadziła do odmowy zastosowania tego przepisu jako podstawy prawnej oceny roszczenia powoda. Skoro zaś przepis ten nie mógł znaleźć zastosowania

w niniejszej sprawie, to siłą rzeczy całkowicie bezpodstawne są wszelkie zarzuty skargi kasacyjnej naruszenia tego przepisu przez jego niezastosowanie, czy to samodzielnie, czy też w związku z innymi przepisami prawa.

Kolejno Sąd Najwyższy zważył, że ustawa o BOR, jak zwróciły na to uwagę Sądy obu instancji, nie zawierała mechanizmu obliczania wysokości ekwiwalentu za niewykorzystany w naturze urlop wypoczynkowy funkcjonariusza a niemożność zastosowania art. 188 ust. 6 ustawy o SOP w pierwotnym brzmieniu zmusiła Sądy obu instancji do poszukiwania w systemie prawnym innej normy prawnej, która mogłaby znaleźć zastosowanie do oceny roszczenia powoda a jednocześnie realizowałaby wspomniany wyżej standard konstytucyjny.

W tym zakresie Sąd Najwyższy wstępnie zwrócił uwagę, że na dzień orzekania przez Sąd drugiej instancji stan niekonstytucyjności przepisów ustawy o SOP w zakresie dotyczącym wysokości ekwiwalentu za niewykorzystany urlop został częściowo usunięty na mocy art. 7 pkt 10 ustawy z 14 sierpnia 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach dotyczących wsparcia służb mundurowych nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych, o zmianie ustawy o służbie więziennej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 1610; dalej jako: ustawa dostosowująca). Na mocy tej ustawy art. 188 ust. 6 ustawy o SOP otrzymał brzmienie, zgodnie z którym wysokość ekwiwalentu za 1 dzień urlopu należy obliczać, mnożąc 1/21 (a nie 1/30) uposażenia zasadniczego przez liczbę dni niewykorzystanego urlopu. Jednakże wynikające z tego przepisu nowe unormowanie – stosownie do regulacji przejściowej zawartej w art. 9 ust. 4 ustawy dostosowującej – stosuje się do spraw dotyczących wypłaty ekwiwalentu pieniężnego za niewykorzystany urlop wypoczynkowy lub dodatkowy przysługujący za okres od dnia 6 listopada 2018 r. Tymczasem niniejsza sprawa dotyczy roszczenia o ekwiwalent za niewykorzystany urlop wypoczynkowy z okresu sprzed 6 listopada 2018 r. Sąd drugiej instancji nie mógł zatem zastosować wprost art. 188 ust. 6 ustawy o SOP w nowym brzmieniu do oceny roszczeń powoda, nie pominąwszy uprzednio – jako sprzecznego ze standardem konstytucyjnym – art. 9 ust. 4 ustawy dostosowującej.

Zdaniem Sądu Najwyższego, chociaż zastosowanie takiego zabiegu służącego rekonstrukcji podstawy prawnej rozstrzygnięcia kompatybilnej z art. 66 ust. 2 Konstytucji RP byłoby w pełni uprawnione, Sąd drugiej instancji (podzielając stanowisko Sądu pierwszej instancji) zdecydował się jednak sięgnąć do art. 173 k.p. oraz wydanego na jego podstawie rozporządzenia wykonawczego. Należało zatem rozważyć, czy – mając na względzie administracyjnoprawny charakter stosunku służbowego funkcjonariusza SOP (d. BOR) – zastosowanie Kodeksu pracy na zasadzie analogii było uprawnione, skoro w tym zakresie pragmatyka służbowa nie odsyłała do Kodeksu pracy.

Z uzasadnienia wyroku Sądu drugiej instancji wynika, że w pierwszej kolejności – po stwierdzeniu sprzeczności z Konstytucją RP art. 188 ust. 6 ustawy o SOP w pierwotnym brzmieniu, Sąd ten przeanalizował w wyczerpu-

jący sposób rozwiązania w zakresie sposobu obliczania ekwiwalentu za niewykorzystany urlop obowiązujące w innych pragmatykach służbowych. Zdaniem Sądu Najwyższego analiza ta doprowadziła do trafnej konstatacji, zgodnie z którą w kwestii tej „występuje istotne zróżnicowanie” przyjętych rozwiązań. Sąd drugiej instancji nie mógł więc uzupełnić podstawy normatywnej rozstrzygnięcia o brakujący element przez skorzystanie z przepisów innej ustawy dotyczących służb mundurowych. W tej sytuacji w pełni uprawnione było sięgnięcie do przepisów Kodeksu pracy jako zawierających konstytucyjnie prawidłowe rozwiązanie normatywne, jednocześnie odzwierciedlające istotne dla niniejszej sprawy zasady prawa urlopowego, stanowiące ogólne wzorce ukształtowania praw i obowiązków wszelkiego rodzaju stosunków prawnych, na podstawie których wykonywana jest praca. Regulacja zawarta w art. 172 k.p. łączy się ściśle z wynikającą z art. 66 ust. 2 Konstytucji RP zasadą odpłatności urlopu. Wyznacza ogólne standardy dotyczące wynagrodzenia za czas przerwy urlopowej, które gwarantować mają nie pogorszenie sytuacji majątkowej pracownika korzystającego z urlopu.

Według Sądu Najwyższego, zastosowany przez Sąd drugiej instancji (w ślad za Sądem pierwszej instancji) zabieg rekonstrukcji podstawy prawnej rozstrzygnięcia sprawy polegający na wykorzystaniu przepisów ustawy o statusie *lex generalis* dla prawa pracy, zawierającej przepisy odzwierciedlające zasady prawa urlopowego, celem uzupełnienia luki w przepisach pragmatyki służbowej regulującej niepracownicze zatrudnienie funkcjonariusza służby mundurowej, jest w pełni uprawnione i całkowicie prawidłowe nie tylko z punktu widzenia współstosowania przepisów Konstytucji RP, ale także z punktu widzenia prawa Unii Europejskiej.

Nie dostrzegły tego zarówno Sądy orzekające w niniejszej sprawie, jak i reprezentująca Skarb Państwa Prokuratura Generalna. Nie stoi to jednak na przeszkodzie uwzględnieniu prawa unijnego przez Sąd Najwyższy w niniejszej sprawie, ponieważ zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego (zapoczątkowanym wyrokami: z 18 grudnia 2006 r., II PK 17/06, OSNP 2008, nr 1–2, poz. 8 oraz z 5 grudnia 2006 r., II PK 18/06, OSNP 2008, nr 1–2, poz. 7) sąd ma obowiązek uwzględnić prawo unijne zawsze, gdy przepisy prawa krajowego wdrażają przepisy unijnych dyrektyw albo w jakikolwiek inny sposób wchodzą w zakres podmiotowy, przedmiotowy i temporalny prawa unijnego (sprawa unijna, zob. D. Miąsik, Sprawa wspólnotowa przed sądem krajowym, EPS 2008, nr 9, s. 16–22).

Według Sądu Najwyższego, niniejsza sprawa jest zaś niewątpliwie sprawą unijną, gdyż zgodnie z orzecznictwem TSUE do funkcjonariuszy służb mundurowych w zakresie ich uprawnień do urlopu wypoczynkowego ma zastosowanie dyrektywa 2003/88/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 listopada 2003 r. dotycząca niektórych aspektów organizacji czasu pracy (Dz.U.UE.L z 2003 r. Nr 299, s. 9, ze zm.). W odniesieniu do żołnierzy zawodowych zob. wyrok z 15 lipca 2021 r., Ministrstvo za obrambo, C-742/19, (ECLI:EU:C:2021:597, pkt 50);

w odniesieniu do strażaków zawodowych zob. z 9 marca 2021 r., Stadt Offenbach am Main, C-580/19 (ECLI:EU:C:2021:183, pkt 61).

Roszczenie funkcjonariusza Służby Ochrony Państwa (Biura Ochrony Rządu) o ekwiwalent za niewykorzystany urlop objęte jest więc zakresem przedmiotowym i podmiotowym normowania dyrektywy 2003/88/WE, a konkretnie jej art. 7, oraz – co warto szczególnie podkreślić – art. 31 ust. 2 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, której zastosowanie nie jest wyłączone przez tzw. protokół polsko-brytyjski, ponieważ prawo do corocznego urlopu wypoczynkowego jest prawem uznanym w polskim systemie prawnym i ma wręcz status jednej z zasad prawa urlopowego. Prawo to jest również prawem przewidzianym w akcie unijnego prawa pochodnego. Nie ma więc żadnych przeszkód, by w takiej sprawie zastosować przepisy prawa unijnego zgodnie z zasadą pierwszeństwa i bezpośredniego skutku, gdyby okazało się, że nie jest możliwe dokonanie ich prounijnej wykładni przepisów krajowych.

W ślad za wyrokiem Sądu Najwyższego z 8 maja 2019 r., I PK 41/18 (LEX nr 2654336) Sąd Najwyższy przypomniał dalej, że zgodnie z orzecznictwem TSUE, stosując prawo krajowe w obszarze objętym zakresem normowania dyrektywy, należy dokonywać jego wykładni w najszerszym możliwym zakresie w świetle brzmienia i celu tej dyrektywy, uwzględniając przy tym wszystkie przepisy prawa krajowego i odwołując się do uznanych w porządku krajowym metod wykładni, tak by zapewnić pełną skuteczność rozpatrywanej dyrektywy i dokonać rozstrzygnięcia zgodnego z realizowanymi przez nią celami (zob. zamiast wielu wyrok TSUE z 24 stycznia 2012 r., C-282/10, Maribel Dominguez, ECLI:EU:C:2012:33, pkt 27). Obowiązek ten sięga tak daleko, że obliuguje sądy krajowe do poszukiwania w krajowym porządku prawnym przepisów, których zastosowanie do rozstrzygnięcia sprawy unijnej nie jest oczywiste lub praktykowane w dotychczasowej linii orzeczniczej, lecz które są nośnikiem unormowania zawierającego rozwiązanie prawne pozwalające zrealizować cel dyrektywy. Oznacza to, że z punktu widzenia prawa unijnego (a konkretnie zasady prounijnej wykładni prawa krajowego) w pełni dozwolone jest wykorzystanie przepisów Kodeksu pracy do uzupełnienia luk w pragmatykach dotyczących służb mundurowych – luk wynikających czy to z pominięcia prawodawczego (jak w przypadku art. 105 ustawy o BOR), czy też z pominięcia przepisu pragmatyki służbowej z powodu jego sprzeczności z prawem unijnym (jak w przypadku art. 188 ust. 6 ustawy o SOP w pierwotnym brzmieniu).

Sąd Najwyższy uwypuklił także, że z dotychczasowego orzecznictwa Sądu Najwyższego, wykorzystanego przez Sądy obu instancji, wynika jednoznacznie, że zarzeczenie się zarzutu przedawnienia może nastąpić w sposób wyraźny lub dorozumiany (zamiast wielu zob. uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna z 14 kwietnia 1972 r., III PZP 6/72, OSNC 1972, nr 9, poz. 153). Dorozumiane oświadczenie woli dłużnika o rzeczeniu się zarzutu przedawnienia można przy-

jąc wówczas, gdy jego zamiar zrzeczenia się zarzutu przedawnienia wynika w sposób niewątpliwy z towarzyszących temu oświadczeniu okoliczności (wyrok Sądu Najwyższego z 21 lipca 2004 r., V CK 620/03, LEX nr 137673, wymienia takie okoliczności jak, np. pertraktacje dłużnika z wierzycielem na temat rozłożenia długu na raty, zawarcie umowy nowacyjnej, zawarcie ugody sądowej lub pozasądowej). W rachubę wchodzi więc każde zachowanie się dłużnika, które ujawnia jego wolę w sposób dostateczny (wyrok Sądu Najwyższego z 12 października 2006 r., I CSK 119/06, LEX nr 395217). Stosując powyższą wykładnię, według Sądu Najwyższego, nie sposób uznać, że pozwany nie zrzekł się w okolicznościach faktycznych niniejszej sprawy zarzutu przedawnienia, skoro wypłacił powodowi tytułem ekwiwalentu za niewykorzystany urlop sumę pieniężną odpowiadającą iloczynowi 1/30 wynagrodzenia oraz wszystkich dni niewykorzystanego urlopu (przedawnionych w naturze i nieprzedawnionych). Już zatem w świetle prawa krajowego oczywiste jest, że w sprawie nie doszło do naruszenia art. 117 § 2 k.c.

Według Sądu Najwyższego, stanowisko to wzmacnia dodatkowo uwzględnienie optyki prawa unijnego. Choć zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej i pewności prawa pozostawia ono w gestii państw członkowskich – co do zasady – regulowanie terminów przedawnienia i innych instytucji dawności, to dopuszcza ocenę wpływu tych terminów – *in concreto* – na skuteczność prawa unijnego. W odniesieniu zaś do przedawnienia roszczeń pracownika o ekwiwalent za niewykorzystany urlop standard unijny został ukształtowany w wyroku TSUE z 22 września 2022 r. C-120/21, LB p. TO (ECLI:EU:C:2022:718). Zgodnie z tym orzeczeniem trzyletni termin przedawnienia takiego roszczenia pracownika jest co do zasady zgodny z prawem unijnym. Niedopuszczalne jest jednak „pod pretekstem zagwarantowania pewności prawa – aby pracodawca mógł powołać się na swoje własne uchybienie polegające na braku umożliwienia pracownikowi rzeczywistego skorzystania z prawa do corocznego płatnego urlopu, w celu wywiedzenia z niego – w ramach powództwa tego pracownika z tytułu tego samego prawa – korzyści poprzez podniesienie przedawnienia owego

prawa” (pkt 48). Oddalenie z powodu przedawnienia powództwa o ekwiwalent wniesionego przez pracownika, któremu pracodawca nie umożliwił wykorzystania prawa do urlopu w naturze, „oznaczałoby dopuszczenie zachowania prowadzącego do bezpodstawnego wzbogacenia pracodawcy z naruszeniem samego celu poszanowania zdrowia pracownika, o którym mowa w art. 31 ust. 2 karty” (pkt 52 z odwołaniem do wyroku TSUE z 29 listopada 2017 r., C-214/16, King, ECLI:EU:C: 2017:914, pkt 64) zaś „gdy pracodawca nie umożliwił pracownikowi rzeczywistego skorzystania z prawa do corocznego płatnego urlopu nabytego w odniesieniu do danego okresu rozliczeniowego, stosowanie ogólnego terminu przedawnienia (przewidzianego w prawie krajowym) do wykonywania tego prawa ustanowionego w art. 31 ust. 2 karty wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia celu pewności prawa” (pkt 56). Jak to ma z reguły miejsce w przypadku interakcji między prawem unijnym a krajowymi regulacjami dotyczącymi różnego rodzaju terminów, ocena zgodności tych ostatnich z wymogami prawa UE dokonywana jest *ad casum*. Przy takiej ocenie należy mieć na względzie, że prawo do corocznego płatnego urlopu jest z punktu widzenia prawa unijnego zasadą unijnego prawa socjalnego (zob. powołany wyrok TSUE z 6 listopada 2018 r., C-569/16 i C-570/16) oraz – jednocześnie – prawem podstawowym (art. 31 ust. 2 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej). Z uwagi na to szczególne znaczenie prawa do corocznego płatnego urlopu w systematyce prawa unijnego oraz na traktowanie pracodawcy jako silniejszej strony stosunku zatrudnienia, z punktu widzenia prawa unijnego warunkiem skutecznego podniesienia przez pracodawcę zarzutu przedawnienia przewidzianego w prawie krajowym jest wykazanie, że pracodawca umożliwił pracownikowi skorzystanie z urlopu w naturze a pracownik z tej możliwości nie skorzystał. Tymczasem z ustaleń postępowania sądowego w niniejszej sprawie nie wynika, by pozwany umożliwił powodowi wykorzystanie prawa do urlopu w naturze przed przedawnieniem tego prawa. W tej sytuacji nie więc podnosić – skutecznie – zarzutu przedawnienia roszczenia o ekwiwalent za niewykorzystany urlop.

Dr Eliza Maniewska, doktor nauk prawnych, absolwentka Wydziału Filozofii oraz Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1998 r. zatrudniona w Sądzie Najwyższym, obecnie na stanowisku członka Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego. W 2007 r. zdała egzamin sędziowski z wynikiem bardzo dobrym; wpisana na listę radców prawnych. Od 2018 r. adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w Katedrze Prawa Pracy i Polityki Społecznej. Autorka wielu publikacji z zakresu prawa pracy oraz prawa konstytucyjnego. Współautorka – wraz z SSN Kazimierzem Jaśkowskim (obecnie w stanie spoczynku) – Komentarza do Kodeksu pracy, który doczekał się już 12 wydań.

Dr Eliza Maniewska, Doctor of Law, graduate of the Faculty of Philosophy and the Faculty of Law and Administration at Warsaw University. Since 1998, she has been employed in the Supreme Court, currently as a member of the Supreme Court Research and Analyses Office. In 2007 she passed the judicial exam with a very good result; entered on the list of legal advisers. From 2018, a lecturer at the Faculty of Law and Administration of the University of Warsaw in the Department of Labour Law and Social Policy. Author of many publications in the field of labour law and constitutional law. Co-author – together with SSN Kazimierz Jaśkowski (currently retired) – Commentary on the Labour Code, which has 12 editions.